

نگاهی رویکردی به دگزامتازون قاتل خاموش جامعه ایران

دکتر مژگان مهاجری ایروانی^۱، دکتر مجید نکوفرد^۲، پوریبا عبدالمالکی^۳، امیدعلی وندائی^۴

چکیده

مقدمه و هدف: دگزامتازون از دسته کورتیکواستروئیدهای صنعتی (کورتون) و طولانی اثر است که دارای اثرات بارز ضدالتهابی و ضد حساسیت می باشد و مصرف مقدار کم این دارو به مدت کوتاه که در موارد درمانی تجویز می شود به ندرت عوارض جانبی دارد اما با این وجود، درمان طولانی مدت یا مصرف زیاد این دارو می تواند عوارض جانبی ناخوشایند و خطرناکی را به دنبال داشته باشد. روش بررسی: پژوهش حاضر حاصل یک مطالعه مروری می باشد که بر پایه اطلاعات جمع آوری شده از جستجوی منظم منابع پایگاه های اینترنتی از جمله SID، Magiran، Google scholar و تحقیقات منتشر شده مرتبط با موضوع و مطالعات کتابخانه ای انجام شده است.

یافته ها: عوارض نامطلوب ناشی از مصرف نابجا و بی رویه دگزامتازون با اشکال مختلف می تواند منجر به کاهش سد دفاعی بدن در مقابل انواع عفونت ها، تاخیر در ترمیم زخم ها، ایجاد عوارضی مانند افسردگی، توهم و همچنین اختلالات ذهنی، اثر بر تعادل مایعات و الکترولیت های بدن، تاثیر بر توزیع چربی ها در بدن، افزایش فشارخون، افزایش قندخون و ایجاد دیابت کاهش تراکم استخوان ها و پوکی استخوان، کاهش و تضعیف لایه های مخاطی دستگاه گوارش بویژه معده که باعث بروز و تشدید زخم های گوارشی و... گردد.

بحث و نتیجه گیری: هر چند کاربرد وسیع داروی دگزامتازون مانند تمام داروها می تواند درمانگر و نجات بخش باشد، از سوی دیگر می تواند عوارضی را نیز بر جای بگذارد. از آنجا که کورتون ها جز داروهای پرعارضه محسوب می شوند، توجه دقیق بر مصرف صحیح و آگاهانه آنها و پرهیز از تجویز و مصرف نابجا و بی رویه این داروها از سوی پزشکان و همچنین بیماران بسیار حائز اهمیت است.

کلمات کلیدی: دگزامتازون، کورتیکواستروئید، ضد التهابی

مقدمه

را نیز تحت تاثیر قرار دهد.

دگزامتازون به دلیل خواص ضد التهابی که دارند، جزو داروهای بسیار پرمصرف است و به صورت بی رویه ای مورد استفاده قرار می گیرند که آشنایی با خواص و عوارض بعدی آن می تواند در کنترل مصرف این دارو مؤثر باشد. مصرف مقدار کم این دارو به مدت کوتاه که در موارد درمانی تجویز

داروی دگزامتازون از دسته کورتیکواستروئیدهای صنعتی (کورتون) و طولانی اثر است که دارای اثرات بارز ضد التهابی و ضد حساسیت بوده و باعث کاهش درد ناشی از فرایندهای التهابی بویژه در محل مفاصل می شود. همچنین سرکوب سیستم ایمنی بدن را نیز سبب می شود. این اثرات دارو می تواند اغلب سیستم های مختلف بدن

۱- عضو هیئت علمی، متخصص بیهوشی و مراقبت های ویژه، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ارتش
 ۲- عضو هیئت علمی، متخصص بیهوشی و مراقبت های ویژه، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ارتش
 ۳- دانشجوی کارشناسی پیوسته هوشبری، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ارتش (*نویسنده مسئول)
 تلفن: ۰۹۳۹۸۷۲۲۸۰۸ آدرس الکترونیک: Pouriya.abdolmaleki1370@gmail.com
 ۴- دانشجوی کارشناسی پیوسته فناوری اطلاعات سلامت، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ارتش

اما عوارضی که پس از قطع دارو اتفاق می‌افتد و در صورت بروز سریعاً باید به پزشک مراجعه نمود، موارد ذیل هستند: کاهش سریع وزن، خستگی و ضعف غیر معمول، استفراغ، درد شکم، معده و پشت، سرگیجه، غش و تب، کاهش دائمی اشتها، درد عضله و مفاصل، برگشت علائم بیماری، کوتاهی تنفس، سردرد عجیب دائمی یا متناوب.

از طرفی عوارض نامطلوب ناشی از مصرف نابجا و بی‌رویه آمپول دگزامتازون مشتمل بر این موارد است: تضعیف سیستم ایمنی بدن و کاهش سد دفاعی بدن در مقابل انواع عفونت‌ها، به تاخیر انداختن ترمیم زخم‌ها، ایجاد عوارضی مانند افسردگی، توهم و همچنین اختلالات ذهنی و پیدایش حملات مانیا و جنون، اثر بر تعادل مایعات و الکترولیت‌های بدن که منجر به احتباس نمک و آب در بدن و در نهایت ادم (ورم) می‌شود، تاثیر بر توزیع چربی‌ها در بدن و به دنبال آن تجمع چربی‌ها در نواحی خاص بدن مانند پشت بدن و پشت گردن، افزایش رشد موهای زائد در نواحی مختلف بدن مانند صورت بویژه در زنان، افزایش فشارخون، افزایش قندخون (هیپرگلیسمی) و ایجاد دیابت و افزایش چربی‌های خون که همگی فاکتورهای شناخته شده و قوی برای بروز بیماری‌های قلبی - عروقی و سکته‌های قلبی هستند، کاهش تراکم استخوان‌ها و پوکی استخوان و همچنین مصرف دوز بالای آن موجب پارگی و یا آسیب تاندون‌ها می‌شود، افزایش فشار داخل کره چشم و بروز آب سیاه بویژه در افراد مسن و همچنین بروز آب مروارید، کاهش و تضعیف لایه‌های مخاطی دستگاه گوارش بویژه معده که باعث بروز و تشدید زخم‌های گوارشی می‌شوند.

در سال‌های اخیر استفاده از قرص دگزامتازون برای افزایش وزن بویژه در میان جوانانی که به باشگاه‌های ورزشی مراجعه می‌کنند رواج یافته است.

این دسته دارویی یکی از انواع داروهای دوپینگ رایج در میان ورزشکاران دوپینگی است که متأسفانه مدتی است که در برخی باشگاه‌های بدنسازی به همراه سایر استروئیدهای آنابولیک (هورمون‌های مردانه) با وعده‌های دروغین و با قیمت‌های گزاف به افراد تزریق می‌شود.

لازم به ذکر است که با وجود ظاهر پف آلود و افزایش وزنی که با مصرف کورتیکواستروئیدهایی نظیر دگزامتازون پدید می‌آید باید

می‌شود به ندرت عوارض جانبی دارد اما با این وجود، درمان طولانی مدت یا مصرف زیاد این دارو می‌تواند عوارض جانبی ناخوشایند و خطرناکی را به دنبال داشته باشد.

متأسفانه امروزه از این دارو علاوه بر موارد گفته شده، در باشگاه‌های پرورش اندام نیز به وفور استفاده‌های غیردرمانی می‌شود که به نظر می‌رسد دلیل استفاده از آن به سبب خاصیت جذب و حبس آب در بدن و ایجاد حالت پفکی در اندام‌ها باشد (۱).

روش بررسی

این مقاله از نوع مقاله‌های توصیفی کتابخانه‌ای است که به صورت مروری تنظیم شده است. در آن با استفاده از مقاله‌های علمی - پژوهشی، اطلاعات موتورهای جستجوی google و yahoo، همچنین پایگاه اطلاعاتی magiran و کتاب‌های موجود در این زمینه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و به جمع‌بندی آن پرداخته شده است.

یافته‌ها

هر دارو به موازات اثرات مطلوب درمانی دارای برخی عوارض ناخواسته نیز می‌باشد. گرچه همه این عوارض در یک فرد ظاهر نمی‌شود ولی در صورت بروز هر کدام از آن‌ها باید با پزشک مشورت گردد.

از جمله عوارض دگزامتازون که در درمان کوتاه مدت ظاهر شده و نیاز به توجه پزشکی دارند، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود: کاهش یا تاری دید، تکرر ادرار، تشنگی زیاد، احساس سوزش، خارش، بی‌حسی، ضعف ذهنی، درد و تورم، آلرژی و عفونت در محل تزریق، بی‌قراری، راش پوستی، درد در محل تزریق، گیجی، هیجان، توهم، درد و قرمزی چشم، حساسیت چشم به نور، آکنه، مدفوع خونی یا سیاه، سردرد، تغییر در ضربان قلب، اختلال در عادت ماهانه، درد و ضعف عضلانی، تهوع و استفراغ، درد در پشت، بازوها، پاها، تورم در پاها و صورت، توقف در رشد کودکان، اشکال در خواب، کمبودی، ضعف و خستگی غیر معمول، افزایش سریع وزن، عدم بهبودی زخم‌ها، افزایش رشد موی سر و صورت، استئوپروز، افزایش اشتها، سوء هاضمه، خون دماغ، سکسکه، سرگیجه، بی‌قراری و عصبی بودن، تیره یا روشن شدن پوست، گر گرفتگی صورت و گونه‌ها، افزایش درد مفاصل در تزریق داخل مفصلی، افزایش تعریق.

خصوصاً در میان افراد مسن شود.

باید توجه داشت که در صورت حساسیت به داروی دگزامتازون و یا مبتلا بودن به عفونت‌های قارچی در هر ناحیه از بدن و یا در صورت داشتن بیماری خطرناک، تب، عفونت و یا جراحی از مصرف داروی دگزامتازون اجتناب گردد (۳).

تجویز داروها و از جمله کورتیکواستروئیدها توسط پزشک با آگاهی و بررسی کامل مزایا و مضرات دارو در هر بیمار صورت می‌گیرد که این امر نیازمند داشتن اطلاعات و آگاهی دقیق از داروها و بیماری‌ها و نیز شرایط بیماران است. بر این اساس باید از مصرف خودسرانه داروها جدا خودداری کرد.

و اما آنچه که در این میان نیز دارای اهمیت است مکانیسم اثر این داروست که پرداختن به آن نیز خالی از لطف نیست؛ این دارو با عبور از غشای سلولی به گیرنده‌های خود در سیتوپلاسم متصل می‌شود و کمپلکس حاصل با اتصال به نواحی خاصی از DNA موجب تحریک روند رونویسی mRNA و به دنبال آن ساخت آنزیم‌هایی می‌گردد که در نهایت مسئول اثرات سیستمیک کورتیکواستروئیدها با جلوگیری از تجمع سلول‌های التهابی در ناحیه التهاب، مهار فاگوسیتوز و آزاد شدن آنزیم‌های مسئول در التهاب و مهار ساخت و آزاد شدن واسطه‌های شیمیایی التهاب، اثرات ضد التهابی خود را اعمال میکند (۴).

دگزامتازون سریعاً و به خوبی از دستگاه گوارش و فرم تزریقی آن نیز از عضله به خوبی جذب می‌شود. بطور عمده در کبد و مقادیری نیز در کلیه و بافت‌ها به متابولیت‌های غیر فعال تبدیل می‌شود.

این دارو می‌تواند سبب نتایج منفی کاذب در تست‌های پوستی تزریقی گردد. مصرف این دارو را قبل از انجام تست‌های پوستی، هر نوع جراحی و در صورت ابتلا به عفونت و زخم شدید باید به اطلاع پزشک برسد.

تزریق داخل مفصلی این دارو در مواردی که آرتروپلاستی مفصل، اختلال در لخته شدن خون، شکست داخل مفصلی، استئوپروز، عفونت داخل مفصلی وجود دارد باید با احتیاط صورت گیرد و در صورت بروز قرمزی و تورم در ناحیه تزریق و ادامه و بدتر شدن آن به پزشک مراجعه گردد (۵).

دگزامتازون هر چند در ابتدای تزریق در ظاهر بیمار را خوب می‌کند ولی ۷۲ ساعت بعد فعالیت ویروس این بیماری را چند

توجه داشت که این افزایش وزن، کاذب بوده و در نتیجه تجمع مایعات و آب در بدن صورت می‌گیرد که اثرات سو آن عبارتند از: این دارو نه تنها باعث افزایش حجم عضلات و توان ورزشکاران نمی‌شوند بلکه برعکس باعث افزایش تجزیه عضلات و کاهش توده عضلانی فرد و ضعف عضلات خواهد شد، با مصرف این دارو امکان پارگی و آسیب دیدن تاندون‌ها در ورزشکاران، هنگام انجام حرکات ورزشی به شدت افزایش خواهد یافت، مصرف این دارو با دوز بالا، موجب تضعیف شدید سیستم ایمنی شده که خود می‌تواند زمینه‌ساز ابتلا به عفونت‌های شدید شود که بسیار خطرناک بوده و می‌تواند جان فرد را به خطر بیندازد، قطع مصرف این داروها نیز باید تحت نظر پزشک و به تدریج طی برنامه زمان‌بندی خاصی صورت گیرد.

استفاده طولانی مدت دگزامتازون در کودکان می‌تواند منجر به مهار رشد شود. به دنبال مصرف این دارو ممکن است آزمون‌های بررسی عملکرد هیپوتالاموس-هیپوفیز غده فوق کلیوی دچار اختلال شود. در افراد مسن و به خصوص خانم‌های یائسه، شانس ایجاد پوکی استخوان و افزایش فشارخون، بالا می‌رود. در صورت نیاز به جراحی یا درمان‌های اضطراری و نیز در افراد دیابتی باید احتیاط نمود. در افرادی که دارو را با مقادیر تضعیف‌کننده سیستم ایمنی دریافت می‌کنند از تزریق واکسن‌های حاوی ویروس‌های زنده باید پرهیز شود.

باید توجه داشت که برای رفع علائم حساسیت‌های ساده و یا مزمن نباید از کورتیکواستروئیدهای سیستمیک (دگزامتازون) به عنوان درمان اولیه استفاده کرد. این علائم را می‌توان با داروهای ساده‌تر و کم‌عارضه‌تر نظیر آنتی‌هیستامین‌ها کنترل کرد (۲).

در سرماخوردگی‌ها و حالات مشابه، با وجود امکان رفع سریع و ظاهری علائم با این داروها باید توجه داشت کورتیکواستروئیدها می‌توانند با تضعیف سیستم ایمنی، زمینه را برای تشدید حالات عفونی فراهم کرده و طول مدت بیماری را افزایش دهند.

در مورد بیماری‌های التهابی مانند آرتريت روماتوئید و... نیز توجه به این نکته ضروری است که نباید از کورتیکواستروئید به طور مزمن برای کنترل بیماری استفاده شود، چرا که مصرف طولانی مدت آنها نه تنها نمی‌تواند جلوی پیشرفت بیماری را بگیرد بلکه می‌تواند در درازمدت باعث پیدایش عوارض ناخواسته و مشکلات جدی

نیز بر جای بگذارد. از آنجا که کورتون‌ها جز داروهای پرعارضه محسوب می‌شوند، توجه دقیق بر مصرف صحیح و آگاهانه آنها و پرهیز از تجویز و مصرف نابجا و بی‌رویه این داروها از سوی پزشکان و همچنین بیماران بسیار حائز اهمیت است. بر این اساس مصرف این داروها باید با تجویز پزشک صورت گیرد و از مصرف خودسرانه آنها جدا پرهیز شود.

تجویز صحیح دگزامتازون برای همگان مهم است ولی برای اطفال از اهمیت بیشتری برخوردار است، مصرف بی‌رویه و ناصحیح آن موجب مهار رشد می‌شود.

باید آگاهی و بررسی کامل مزایا و مضرات دارو در هر بیمار صورت گیرد که این امر نیازمند داشتن اطلاعات و آگاهی دقیق از داروها و بیماری‌ها و نیز شرایط بیماران است.

برابر می‌کند. کورتیکواسترویی‌هایی که برای درمان تجویز می‌شوند چندبرنامه تجویزی دارند که برخی از آنها فقط باید در بیمارستان‌ها و تحت مراقبت‌های ویژه تجویز و مصرف شوند نه در مطب‌ها یا در منازل (۶، ۷).

در صورت فراموش کردن یک نوبت این داروها در رژیم دارویی یک روز در میان، به محض بیادآوردن آن باید در صبح استفاده نمود و چنانچه از صبح گذشته باشد روز بعد دارو را استفاده کرده و یک روز فاصله بادوز بعدی را رعایت کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

هر چند کاربرد وسیع داروی دگزامتازون مانند تمام داروها می‌تواند درمانگر و نجات‌بخش باشد، از سوی دیگر می‌تواند عوارضی را

منابع

- ۱- مصرف بی‌رویه دگزامتازون و خطر افزایش وزن، وبسایت سازمان تدارکات پزشکی جمعیت هلال احمر ایران، دسترسی در تاریخ ۹۰/۵/۲۲
- ۲- نقش آمپول دگزامتازون در تشدید ویروس آنفلوانزا، وبسایت جامعه خبری تحلیلی الف، منتشر شده در تاریخ ۹۰/۱/۲۸
- ۳- محسن میمنت، نباید از دگزامتازون به عنوان درمان اولیه استفاده کرد، مجموعه مقالات دندانپزشکی، وبسایت دندانپزشکی دکتر میمنت، منتشر شده در ۱۵ فروردین ۱۳۹۲
- ۴- اطلاعات دارویی مربوط به دگزامتازون، وب سایت دانشگاه علوم پزشکی مشهد، دسترسی در تاریخ ۹۲/۱۲/۲۰
- ۵- دگزامتازون، وبسایت شرکت داروسازی تهران شیمی، دسترسی در تاریخ ۹۲/۱۲/۲۰
- ۶- عوارض مصرف نابجا و بی‌رویه آمپول دگزامتازون، وبسایت مجله پزشکی دکتر سلام، دسترسی در تاریخ ۹۲/۱۲/۲۰
- ۷- عوارض مصرف دگزامتازون خوراکی، وبسایت فردا نیوز، منتشر شده در تاریخ ۹۱/۱۱/۷